

Průvodce dějinami české literatury 1

(od roku 1945 do roku 1990)

PODZIM 2014

Literatura do roku 1968

- 1945-1948
  - Návaznost na široký vývoj literatury před válkou
  - Pluralita uměleckých směrů a skupin
- 1948
  - Rozštěpení české literatury na tři proudy:
    - oficiální
    - exilovou
    - samizdatovou
- Základní princip oficiální tvorby: socialistický realismus
- Po roce 1956
  - Rozšíření publikačního prostoru (Literární listy, Světová literatura)
  - Od poloviny 50. let vlivy existencialismu

- Poezie oficiální

- Skupiny: Ohnice, Skupina 42, katoličtí autoři, skupina Ra, skupina básníků všedního dne
- Pokračující tvorba starších básníků (Nezval, Seifert, Branislav, Závada)
- Autoři střední generace (Mikulášek, Skácel, Hrubín, Holan)
- Mladší autoři (Hanzlík, Wernisch, Gruša, Šrut, Diviš)
- Tzv. experimentální poezie 60. let (Hiršal, Grögerová)

- Próza oficiální

- Odraz válečných událostí (Drda, Lustig, Frýd, Škvorecký, Otčenášek, Fuks, Procházka)
- Historická tematika (Kratochvíl, Kaplický, Neff, Šotola)
- Tzv. budovatelský román (Marek, Pludek, Pluhař)
- Tzv. konfrontační próza (Vaculík, Kundera, Kliment)
- Humoristická próza (Werich, Nepil, Suchý)
- Sci-fi (Nesvadba, Souček)
- Literatura faktu (Ivanov)
- Další autoři (Petiška, Hrabal, Páral ...)

- Drama

- Realistické
- Prvky existencialismu
- Absurdní
- Divadla malých forem

Literatura pro děti a mládež v 50. letech

- POEZIE

- Přechodné podlehnutí schematismu (např. tzv. školní poezie)
- Téměř veškerá básnická tvorba určena malým dětem
- Dominantní rysy poetiky – tradice (linie) hrubínovsko – čarkovská
  - Návaznost na Sládka, Ráise, Kožíška
  - Dětství a jeho básnická reflexe
  - Představitelé:
    - František Hrubín
    - Jan Čarek
    - František Branislav
    - Vilém Závada
    - Jaroslav Seifert
    - Dále: J. Kainar, F. Nechvátal, O. Syrovátka, L. Stehlík, J. Zahradníček

- POHÁDKA

- Lidová

- Jan Drda
- Josef Spilka
- Amálie Kutinová
- J. Š. Kubín
- J. Vladislav – V. Stanovský
- F. Hrubín
- Práce folkloristů zejména v dalších desetiletích: nyní O. Sirovátka

- Moderní

- Josef Lada
- Jiří Marek
- Eduard Petiška
- Ludvík Aškenazy
- Jan Werich

- DOBRODRUŽNÁ PRÓZA

- Omezení překladů, diskuse o žánru
- Ale později: vznik speciálních edicí při Albatrosu – KOD, Karavana
- Pokračuje tradice cestopisných příběhů:
  - L. M. Pařízek
  - M. Pašek
- Sci-fi:
  - F. Běhounek

• HISTORICKÁ PRÓZA

- Dějová fabulace částečně nahrazovala málo vycházející literaturu dobrodružnou
- Často zpracovávané období: husitství
  - M. V. Kratochvíl
  - V. Kaplický
- Životopisné prózy:
  - F. Kožík
  - /L. Mašínová/
- E. Petiška
- Próza s tematikou okupace:
  - 1945-1950: Bezděková, Pleva, Říha, Sojková
  - 50. léta: Sosnar, Mareš, Marek

● PRÓZA ZE ŽIVOTA DĚTÍ

- 1. polovina 50. let: didaktizující tendence, námětová a kompoziční kliše (tzv. školní povídky)
- 2. polovina 50. let: oproštění od didaxe, zobrazování dětské skutečnosti – hodnotná původní prózy
  - B. Říha
  - V. Čtvrtek
  - H. Šmahelová
  - V. Stýblová
  - A. Santarová

- Z UMĚLECKONAUČNÉ LITERATURY

- V 50. (i 60.) letech převažovalo encyklopedické zpracovávání faktů, především z přírodních věd a techniky
- Zajímavé počiny:
  - B. Říha – Dětská encyklopedie (1959)
  - V. Nezval – Věci, květiny, zvířátka a lidé pro děti (1953)

• TEORIE A KRITIKA

- 1945-1948 – návaznost na předchozí období
- 1949 vznik monopolního SNDK (od nepůvodnosti a schematismu k posílení uměleckosti produkce pod vedením B. Říhy)
- 1946-1952 – Štěpnice
- 1956 – začíná vycházet Zlatý máj
- 1958 – Grand Prix na světové výstavě v Bruselu za kolekci SNDK
- 1959 – Klub přátel dětské knihy při SNDK
- Nové časopisy pro děti: Mateřídouška, ABC, Ohníček, Pionýr

Literatura pro děti a mládež v 60. letech

• POEZIE

- Určitá „přežitost“ reflexivní podoby veršů – snaha o novou podobu poezie
- Dominantní rysy nové poetiky – tradice (linie) kainarovsko-kriebelovská
  - Inspirace v tvorbě Nezvala a Halase
  - Obrazová nečekanost, volné asociace, obraznost dětského vidění světa, slovní hříčka, nonsens /folklórní zdroje: zejm. anglické nursery-rhymes ...- E. Lear .../
  - Představitelé:
    - J. Kainar
    - Z. Kriebel

- J. Hanzlík
- P. Šrut
- J. Kolář
- Hiršal-Grögerová
- L. Dvořák

- Další básníci 60. let:

- M. Lukešová
- M. Florian
- K. Šiktanc

• POHÁDKA

• Lidová:

• Práce folkloristů (60. a zejm. 70. a 80. léta):

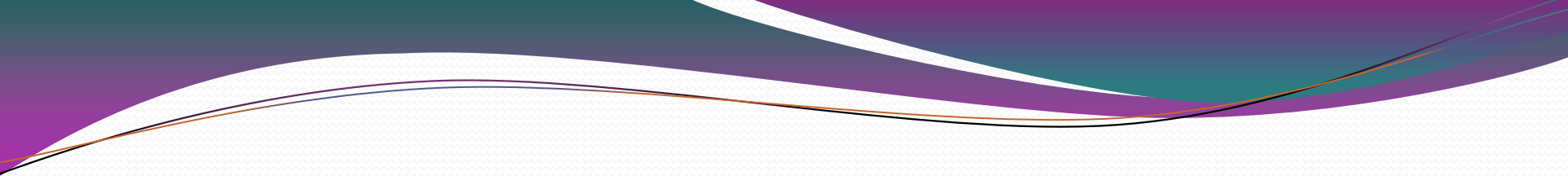
- J. Spilka
- O. Sirovátka
- J. Jech
- F. Lazecký
- E. Kiliánová

• Zájem o světové lidové pohádky:

- Např. J. Tichý

- Moderní:
  - Tradiční proud:
    - J. Werich
    - V. Čtvrtek – např. Čárymáry na zdi (1961), Pohádková muzika (1968)
- k tradičnímu proudu patří především jeho pozdější tvorba
    - F. Nepil – Pohádky z pekelce (1969)
  - „Cesta dítěte do pohádky“
    - O. Hofman – např. Pohádka o staré tramvaji (1961), Hodina modrých slonů (1969)
  - Pohádka imaginativní, nonsensová
    - M. Macourek
    - A. Mikulka
    - O. Hejná
    - D. Mrázková

-
- Z. K. Slabý
  - H. Franková
  - L. Aškenazy
  - L. Dvorský
  - J. Trnka

  - J. Hanzlík

- BAJKA
  - Starší adaptace bajek
  - O. Syrovátka – Bajky (1968), Bajky pro caparty (1968)
  - Hiršal – Kolář – O podivuhodném životě mudrce Ezopa (1960)

- UMĚLECKONAUCĚNÁ LITERATURA
  - Knihy encyklopedického rázu (příroda, technika)
  - Např. V. Kocourek , J. Tichý, L. Souček

• DOBRODRUŽNÁ PRÓZA

- Dobrodružnost se stává spíše otázkou čtenářského postoje než samotného žánru.
- Tradiční dobrodružná próza:
  - O. Batlička – např. Na vlně 57 metrů (1965)
- Dobrodružnost v příběhové literatuře
  - J. Foglar – Tajemná Řásnovka (1965), Dobrodružství v Zemi nikoho (1969)
  - B. Nohejl – Nazdar, hrabata (1969), Rozchod, Hrabata (1972)
- Sci-fi:
  - L. Souček – Cesta slepých ptáků (1964-68)
- Teoretická reflexe žánru:
  - Z. Heřman, J. Růžička, diskuse o J. Foglarovi

- HISTORICKÁ PRÓZA
  - Vzniká poměrně málo
  - Např. M.V. Kratochvíl
  - Pověsti:
    - E. Petiška
    - O. Sirovátka
  - Próza s tematikou okupace:
    - J. Procházka

● PŘÍBĚHOVÁ PRÓZA

- Zpočátku útlum.
- Větší rozvoj ve 2. polovině 60. let – nové tendence, „problémová próza“
- Pro menší děti např.:
  - Jan Ryska
- Pro větší děti např.:
  - O. Hofman
  - H. Franková
  - J. Kolářová
  - H. Šmahelová
- Pro dívky např.:
  - V. Stýblová
  - I. Hercíková
  - S. Rudolf
  - V. Adlová

• TEORIE A KRITIKA

- Zrušení nakladatelského monopolu
- 1969 - transformace SNDK v Albatros
- Teoretické práce:
  - V. Stejskal
- Sborníky:
  - Např.: O pohádkách, Dívky pro román
- Výzkum psychologie dětského čtenářství:
  - F. Hyhlík
- Od 1964 ČR členem IBBY

Literatura po roce 1969 (1969 – 1989)

- Změny v souvislosti s normalizací (zastavení některých časopisů, vyřazení knih z výroby)
- Vznik oficiálního Svazu československých spisovatelů
- Nadále 3 proudy literatury: oficiální, samizdatový a exilový
- Socialistický realismus – nadále oficiálními autory propagován
- Inspirativnost postmodernismu (vícevrstevnatost, záliba v ironii a parodii, relativizace hodnot...)

- Poezie oficiální
  - Např.: K. Sýs, J. Žáček, M. Černík, M. Holub, S. Fischerová, písničkáři (Nohavica, Dědeček)
  - V 80. letech publikována tvorba starších autorů, která v 70. letech nevycházela: J. Seifert, O. Mikulášek, J. Skácel
- Poezie samizdatová
  - Např. katoličtí autoři, J. Vladislav, K. Šiktanc, I. Wernisch, P. Šrut, E. Bondy ad.
- Poezie exilová
  - Např. I. Blatný, I. Diviš, K. Kryl ...

- Próza oficiální

- Tzv. prózy s profesní tematikou

- Např. V. Páral

- Prózy z lékařského prostředí

- Např. V. Stýblová

- Historické náměty

- Např. V. Neff, L. Vaňková, B. Říha, V. Körner

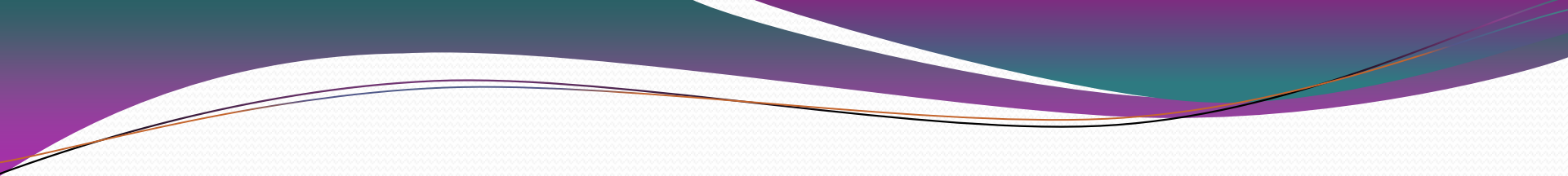
- Prózy tematicky čerpající z 20. století

- Např. L. Fuks, O. Pavel, B. Hrabal

- Venkovská próza

- Např. V. Pazourek, J. Kostrhun

- Humoristická próza
  - Např. M. Horníček, M. Skála
- Tzv. předčasné memoáry
  - Např. R. John, Z. Zapletal
- Sci-fi
  - Např. O. Neff, J. Nesvadba, V. Páral
- Pomezí beletrie a publicistiky
  - Např. F. Nepil, R. Křestán

-
- Próza samizdatová a exilová
    - Např. E. Kantůrková, L. Vaculík, J. Trefulka, A. Kliment, V. Havel ...
    - Např. J. Škvorecký, M. Kundera, J. Gruša, P. Kohout, I. Procházková ...

Literatura pro děti a mládež v 70. a 80. letech

- POEZIE
  - 70. léta: stagnace, nová poezie vzniká málo (výbory, reedice)
  - 80. léta: větší kvantitativní rozvoj + jisté ustrnutí poetiky, básnických postupů (návaznost na 60. léta - převaha nonsensové poetiky)
  - Z autorů:
    - Miroslav Florian – výrazný představitel 70. let
    - Josef Hanzlík – Pimpilim pampam (1981) – reedice starších veršů
    - Jiří Žáček – Aprílová škola (1978) + 80. léta .....
    - Michal Černík – Kdy má pampeliška svátek (1978) + 80. léta ....
    - Pavel Šrut – v 70. letech nepublikoval, Hlemýžď Čilišnek (1983)
    - Jan Vodňanský
    - Josef Brukner
    - Jiří Havel

- Návaznost na hrubínovskou tradici:
  - Jindřich Hilčr
  - Ladislav Stehlík
- Vznik poezie pro větší děti:
  - Karel Boušek – O čem si budeme povídat (1978)
  - M. Lukešová – Nahej v trní (1985)
    - Pokračuje také v tvorbě pro menší děti (např. Jak je bosé noze v rose, 1980)
  - Výbory:
    - J. Žáček – Dvakrát dvě je někdy pět (1987)
- Dále:
  - Jan Skácel – střídání nonsensové fantastiky s lyrikou – 80. léta....
  - Z pozůstalosti: E. Frynta – Písničky bez muziky (1988)

- POHÁDKA

- Folklórní tradice:

- Lazecký
- Jech
- Sirovátka
- Kiliánová, Šrámková

- Adaptace světových pohádek:

- J. Tichý
- J. Tomek
- P. Šrut
- Různá převyprávění pohádek slovenských, slovanských, sibiřských (např. J. Suchl), indiánských, japonských .....

- Moderní pohádka
  - Tradiční proud:
    - V. Čtvrtek
    - F. Nepil
    - M. Zinnerová
    - M. Kubátová
  - Cesta dítěte do pohádky:
    - O. Hofman
  - Pohádka nonsensová, imaginativní:
    - M. Macourek
    - A. Mikulka
    - D. Mrázková
    - Z.K. Slabý ..... další tvorba
  - Ilja Hurník
  - Uzel pohádek (Mnichov, 1978)

• DOBRODRUŽNÁ PRÓZA

- Dobrodružnost = věc čtenářského postoje
- Dobrodružství v příběhové literatuře
  - Např. B. Nohejl, V. Stuchl, J. Foglar
- Cestopisné prózy:
  - M. Stingl
- Parodie na klasickou detektivku:
  - V. Steklač
  - S. Hrnčíř
- Sci-fi
  - Překlady
  - Neintencionalita: J. Nesvadba, O. Neff, J. Moravcová

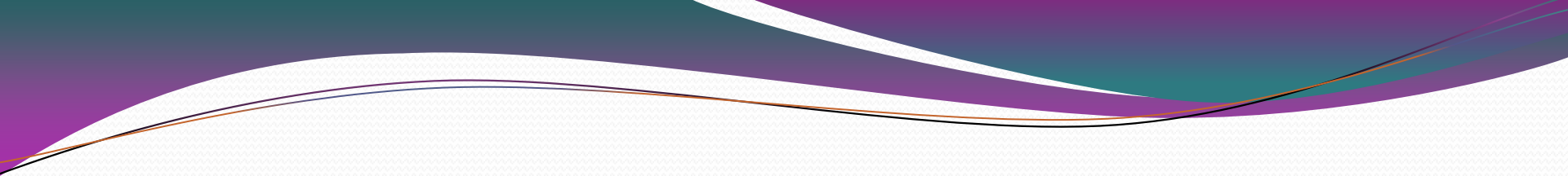
• HISTORICKÁ PRÓZA

• Převyprávění látek světového kulturního dědictví

- V. Zamarovský – Gilgameš
- J. Pilař – Ilias
- V. Kocourek (J. Hulák) – Odyssea
- V. Hulpach – Příběhy kruhového stolu
- V. Cibula – Cid

• Pověsti

- E. Petiška
- O. Sirovátka
- H. Lisická
- F. Lazecký
- Z. Nováková

-
- Životopisy
    - F. Kožík
    - I. Hercíková
  - Próza s tematikou okupace
    - 70. léta: B. Říha, E. Horelová, P. Křenek, B. Nohejl, L. Romportlová, D. Šajner
    - 80. léta: V. Přibský, H. Franková, V. Klevis, E. Bešťáková

- BAJKA

- Úpravy klasických bajek v reedicích

- Tzv. zvířecí epos

- B. Říha – O rezavém rváči a huňatém pánovi (1971)

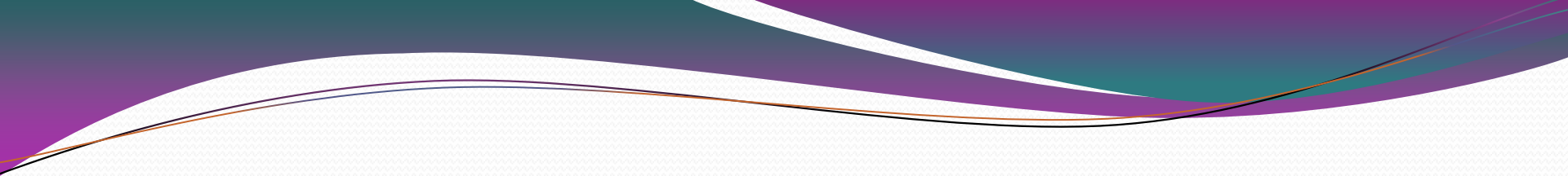
- - Tajemná píšťala (1987, vyd. 1990)

- - Nový Gulliver (1973)

• PRÓZA ZE ŽIVOTA DĚTÍ

- 70. léta: většinou rozvoj osvědčených postupů
  - B. Říha
  - J. Ryska
  - E. Petiška
  - H. Doskočilová
  - E. Bernardinová
  - O. Hofman
  - M. Zinnerová
  - I. Hercíková
  - S. Rudolf ....
  - Přepisy filmových scénářů: J. Kolárová, V. Plívová-Šimková, M. Poledňáková

- 80. léta: hledání nové tematiky a hrdiny
  - Harmonizující prózy:
    - Z. Nováková
    - E. Horelová
  - Obraz neúplné rodiny:
    - O. Hejná
    - V. Stýblová
  - Postava dětského outsidera:
    - M. Drijverová
  - I. Procházková

  - Humoristická próza:
    - V. Steklač, A. Vostrá, J. Kahoun

-
- PRÓZA S PŘÍRODNÍ TEMATIKOU
    - J. Tomeček
    - J. Pohl
    - J. Müller

  - U řady autorů přírodní motivy (v próze i poezii)

- Uměleckonaučná literatura

- 70. léta: více se objevují publikace pro menší čtenáře – diferenciací literatury ryze naukové a literatury s výraznými beletrizačními postupy
- Z autorů např.:
  - M. Lukešová
  - B. Říha – M- Lukešová
  - H. a E. Škodovi
  - V. Kovářik
  - Soustavněji se UN literatuře věnoval málokdo (většinou úzký tematický záběr)
- 80. léta: více interaktivní typ literatury
  - Např.: M. Drijverová: Zvědavé sluníčko, E. Veberová: Náš svět ...

• TEORIE A KRITIKA

- Albatros (1973 – edice První čtení)
- 70. léta, zejm. počátek: publikační omezování (náboženská tematika, nevydávání některých autorů, vyřazení některých autorů u z knihoven) X literatura si udržela vysokou úroveň (mj. posílení generací 60. let)
- 80. léta: uvolnění, mnozí v 70. letech nevydávající autoři vychází...
- Kritika: především ve Zlatém máji
- Teoretické a literárněhistorické práce – např. O. Chaloupka, J. Voráček, F. Holešovský, Z. Zapletal, M. Genčiová aj.